

## ФАКТ ДУХОВНОЇ ВАЖЛИВОСТІ

**В**ажко навіть охопити духовним зором усе, що звершила у

сфері думки ця дивовижна людина за сорок дев'ять років, виведених їй долею для перебування на землі. Політика, історіософія, соціологія, публіцистика — у кожній з них зроблено на цілу окрему біографію, на ціле велике, невсипуще працю життя. 1 лише нині приходять до нас скарби її думки. Ми тільки готуємося відкрити для себе материк В'ячеслава Липинського.

Походить він зі спольщеного дворянського роду (з'явився на світ 5 квітня 1882 року у селі Затурцях на Волині). Немало української старшини української старшини в різні часи стало польською шляхтою, відгородившись від свого народу перефарбованими титулами й перейшовши в іншу конфесію. Дехто повертався до нього у вирішальні моменти української історії, як, скажімо, полковник Михайло Кряпеяський, що став одним із найближчих сподвижників Богдана Хмельницького у його повстанні проти польського панування на українській землі, чи аріянець Юрій Немирич, одиумець і порадник Івана Виговського, ідейний натхненник Гадянської унії й концепції Великого Князівства Руського (ім обом Липинський присвятив глибокі історичні розвідки); повернувшись до нього і київські «громадівці» Володимир Антонович, Кость Михальчук, Тадей Рильський, яких шовіністи російської й польської масті презирливо називали «хлопоманами». В'ячеслав Липинський став ідейним спадкоємцем «хлопоманів», які вертали до свого первокореня, прагнучи повести за собою і багатьох інших. Ще навчаючись у київській гімназії, Липинський увійшов у середовище національне свідомої української української молоді і відчув себе українцем.

Здобув блискучу освіту — студював історію та агрономію в університетах Женеви й Кракова. Перші праці свої написав польською мовою, оскільки звертався передовсім до тих спольщених українців, чиї предки разом із Хмельницьким і Виговським боролися за самостійну Україну. "Ми повинні,— звертався до них Липинський,— означити своє становище до українського народу, що пробуджується, бо пам'ятаймо, що «розкуються незабаром заковані люде», що коли не сьогодні, то завтра вони питатимуть нас про наші діла. 1 питають нас тоді: ви, що посіли такий великий шмат землі, ви, що жили цілі віки нашою працею і потом, що ви зробили для нас і для всієї нашої матері-землі? Що ж ми їм на се відповімо? Що скажемо їм, коли вони заглянуть до історії своїх культурних інституцій, своїх «Просвіт», своїх видавництв, своїх наукових товариств і коли побачуть, що нема там шляхетських назвищ; коли побачать, що ті, котрі колись не хотіли дати землю селянинові, говорячи, що йому тільки «культура» потрібна, самі потім, задержавши землю

в своїм посіданню, не дали зломаного шага для піднесення сієї культури!..»

Ці звернення мали успіх — уже навесні 1909 року в Києві зібрався потаємний з'їзд громадян України польської культури (так вони себе називали), на якому ухвалено; підтримувати український національний рух й допомагати просвіті народу.

Під час поїздок за кордон Липинський чимало спілкується з українською політичною еміграцією й схиляє її до необхідності створити організацію, метою якої стане боротьба за самостійну Україну. Так народився «Союз визволення України», чиїм духовним батьком був В'ячеслав Липинський.

Перша світова війна одягла його у військовий мундир (така повинність резервового офіцера кінноти). Був на пруському фронті, де під час розгрому російської армії Гінденбургом у мазурських озерах тяжко застудився й одержав хворобу, яка точила його впродовж усього життя. Опинившись в резервній кавалерійській частині у Полтаві, 1917 року формує з неї українську бойову одиницю, але Військовий Генеральний Секретаріат у Києві «тої частини не затвердив і дозволу на формування цілого кінного полку з неї не дав: боявся того, що Липинський «з панів», і того, що він «самостійник» (М. Забаревський. «В'ячеслав Липинський і його думки про українську націю і державу. Аугсбург, 1946, с. 12).

Не було в нього розуміння з урядовцями Центральної Ради, оскільки для соціал-демократів він теж лишався «паном» і «поляком». Міг одержати шанс брати участь у політичному житті, записавшись до національних меншин (бувають же такі парадокси в історії!), але робити це вважав нижчим за свою гідність.

Навесні 1918 року, коли на чолі Української держави став гетьман Павло Скоропадський, В'ячеслав Липинський направлений послом України до Відня, де він, за спогадами сучасників, виявив високий дипломатичний хист. Але недовго судилося йому перебувати на цьому посту. З тяжким серцем спостерігаючи партійні конфлікти й отаманську міжусобицю в уряді УНР, зрозумів: іде велика руйнівна робота, успіху справі України вона не принесе. Він подає влітку 1919-го у відставку.

Через рік він разом з однодумцями засновує «Український Союз Хліборобю-Державників». Його програмова теза: «Лад і порядок в правовій, суверенній, незалежній національній Українській Державі, збудованій на основі міжкласового порозуміння хліборобів і робітників на українській етнічній території». У збірнику «Союзу» «Хліборобська Україна» він публікує свої основні праці і серед них — знамениті «Листи до братів-хліборобів», у яких пише про гіркі уроки української історії й можливі шляхи консолідування нації для створення власної де-

ржави. Вони стали однією з найавторитетніших вершин української політичної думки. В них Липинський вважає, що людність нашої землі найлегше й найреальніше згуртувати на базі «територіального патріотизму», розбудивши в ній почуття солідарності всіх, хто населяє Україну, яку всі мають відчутти своєю рідною Батьківщиною. На його переконання, речниками визвольного руху мають бути не лише, як це традиційно ведеться, інтелігенти, а й організатори хліборобства, індустрії, військовики. «Тому необхідна передумова державного відродження — реасиміляція денационалізованих вищих соціальних шарів» (І. Лисяк-Рудницький).

Автор книги не раз кидає на адресу своїх земляків різкі, а то й нищівні слова, дошкульно говорить про політичну нездалість, про недержавність нашого громадянства. Його гнів викликаний любов'ю до України і жалем до українців, які ніяк не хочуть учитися на уроках історії. Липинський сам зізнавався: «...викликані великим болем від сучасного гострого приступу нашої хронічної національної недуги, оці мої «Листи» не єсть матеріалом ані для виборчої, агітації, ані потішаючою і заспокоючою лектурою для тих, що стратили віру в Україну. Вони призначені для тих, сильних своїм хотінням України, своєю вірою, волею та інтелігентністю, активних українських людей, які в момент сучасної страшної національної руїни мусять ізнати хворобу своєї нації. Пізнати — не на те, щоб безнадійно плакати, а щоб хворобу побороти і з збільшеним досвідом та умінням далі велике українське діло робити».

Різко висловлювався він і про тодішній варіант української демократії з представників УНР, де домінували соціалісти, і про руїницькі інстинкти охлократії (виразно бачив її панування в російській історії). Дав Липинський і чітке визначення інтернаціонального революційного соціалізму й диктатури пролетаріату, позначених неприхованим прагненням забезпечити безмежне панування касты, яка жодною мірою не належить до продукуючого пролетаріату, зате прагне регулювати соціалізованою продукцією. Це всього-навсього диктатура інтелігентських вождів політичних партій. 1 що темніша нація, що лінивіша вона, то більше вірить у чудодійність партійних «соціальних програм», як у здатності знахарів закликати на поле великий врожай. Цим пояснює він тодішній великий успіх есерівщини серед російських мас.

Аналізуючи наші біди й непорозуміння. Липинський часто здійснює розлогі екскурси в політичну історію Англії, Франції, Росії, Польщі та інших країн, знаходячи спільне й відмінне в їхніх державних організаціях, причини і наслідки історичних перипетій, що випадали на їхню долю. Це блискучі сторінки філософії історії, що збагачують нас розумінням закономірностей поступу чи регресу суспільства.

У 1921 році у віденській українській газеті «Воля» з'явилася стаття Євгена Чикаленка «Де вихід?», в якій автор вважав, що єдиним порятунком для позбавлених державної дисципліни й несконсолідованих українців може бути запрошення якогось чужоземного принца, «варяга» (натяк на «варязьку» легенду державності Русі) з його військовою гвардією і цілим державним апаратом (Чикаленко, як і Липинський, був прибічником монархії). У відповідь на цю статтю Липинський написав цілий трактат під назвою «Покликання «Варягів» чи організація хліборобів?», де наголосив, що новітня «варязька» теорія — це вияв розпуки й зневіри, це філософія слабких. Якщо українці самі не схочуть і не зможуть побудувати свою державу, то ніякі варяги їм не допоможуть. Порятунок наш — тільки в наших руках.

Дехто на еміграції висловлював наївну віру в еволюцію більшовизму, що може дати згодом в Україні національну державу (інший бік «варязької» теорії). На це Липинський відповів так: «Державна комуністична влада в Україні не єсть територіально українська. Її центри, її мозок знаходяться поза межами України. На Україні влада спочиває в руках кочовничих з Україною органічно не зв'язаних елементів, які сьогодні правлять Україною, а завтра Бухарою чи якимсь приамурським краєм. Тому ця влада не має ніяких даних — поза одною мовою, потрібною їй в цілях пропаганди — приймати органічні, місцеві, національні ознаки». Він уже тоді розпізнав тих «господарів\*» нашої землі, в яких «адрес — не дом й не улица», в яких «адрес — Советский Союз», — прибудних наїзників, безжальних до колоніального коня.

Його життєві сили знищувалися сухотами, він згасав, але працював і працював, бо мусив устигнути багато. Ще створив у 1930 році нову політичну організацію «Братство українських класократів-монархістів», а через рік у санаторії Вінервальд поблизу Відня Липинський помер. Поховали його в родинному маєтку в Затурцях.

Він чимало писав про релігію. З цих творів видно, що Липинський однаково негативно ставився і до цезаропапізму — намагань підпорядкувати церкву політичній владі, і до клерикалізму — прагнення духовенства ввійти у вищі структури політичної ієрархії суспільства. Він закликав до злагоди й співпраці церкви й держави, які не повинні підмінити одна одну, закликав до конфесійного миру — запоруки нормального релігійного життя (як актуально це для нас сьогодні!). Підсумком роздумів на всі ті теми й стала його книга «Релігія і церква в історії України».

Ця важлива книга дає нам дорогоцінну можливість не тільки пізнати думки великого мислителя-державника, а й глянути крізь їх призму на самих себе, на наше сьогодні, аби виразно побачити, що ми не продумали й не виважили, готуючись жити

в незалежній державі і як найкраще розбудувати її.